

Nr 10.

Ankom till Riksdagens kansli den 21 april 1911 kl. 3 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 med anledning af en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande af en statistik öfver arbetares och deras vederlikars lefnadsomkostnader.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 281 har herr *S. Persson* i Stockholm m. fl. hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t *snarast möjligt* ville fastställa plan för en omfattande hushålls- och budgetsstatistik rörande arbetarnas och vederlikars utgifter för lifsuphållet samt till Riksdagen inkomma med förslag om beviljande af nödiga medel för nämnda undersökningar.

Såsom stöd härför har anförts följande:

»1893 års riksdag beslöt med anledning af en inom Andra kammaren väckt motion, att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik samt om framläggande för riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunde synas påkallade. På grund af denna skrifvelse anbefalldes Kungl. Maj:t k. kommerskollegium och statistiska centralbyrån att i ärendet afgifva utlåtande. Bemälda ämbetsverk gjorde en vidlyftig utredning af frågan samt afgafvo yttrande därom i oktober 1894. År 1896 gjorde Kungl. Maj:t framställning till Riksdagen om ett anslag af 27,000 kronor för anordnande af arbetarestatistik. Riksdagen biföll icke Kungl. Maj:ts framställning oförändrad men anslog dock 10,000 kronor för påbörjande af arbetsstatistiska undersökningar.

Därmed började ändtligen här i landet de förut försummade arbetsstatistiska undersökningarna, hvilka sedan hafva årligen fortgått samt utvecklats, dels genom extra anslag, inom kommerskollegium, hvarigenom för det arbetsstatistiska arbetet en del intressanta undersökningar utförts och publicerats. Dessa undersökningars allmän- och samhällsnyttiga betydelse samt stora värde har betonats af Kungl. Maj:t i framställningar till Riksdagen samt af Riksdagen i dess skrivelser till Kungl. Maj:t, och detsamma har därjämte af en hvar socialt intresserad samhällsmedborgare konstaterats samt är så allmänt och väl känt, att jag ej här behöfver vidare orda om den saken, utan kan jag inskränka mig till att blott påpeka och understryka behovet af att denna verksamhet ytterligare utvecklas och utvidgas.

Det är särskildt på *ett* område, som en sådan utveckling snarast möjligst, helst omedelbart, bör komma till stånd.

De hufvudsakligaste undersökningarna hittills i hvad gäller arbetarnas och med dem likställdas lefnadsvillkor, som af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik företagits och bearbetats, ha gällt löne- och arbetsförhållanden samt hvad därmed närmast sammanhör. Arbetarnas *utgifter* för sitt uppehälle ha däremot mindre blifvit undersökta, och dock är klarhet häruti en nödvändig komplettering af kännedomen angående inkomstförhållandena för att en tillförlitlig vetskap skall erhållas om, *hur arbetareklassen verkligen lefver*, på hvilken lefnadsstandard den står. Det enda, som åtgjorts härutinnan, är dels de undersökningar angående detaljpris på ett antal varuslag, som fortlöpande upptagas af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik å 39 orter i riket, och hvaröfver lämnas månatliga öfversikter i afdelningens »Meddelanden». Varupriserna äro här framställda endast i absoluta tal och ordnade i tre grupper: »högsta», »lägsta» och »medelpris». Härutöfver har vid ett tillfälle för postverkets och telegrafverkets räkning af afdelningen verkställt en utredning rörande storleken af de allmänna lefnadsomkostnaderna för postpersonalen å 258 poststationsorter i riket. Härutöfver lär vid något tillfälle en viss begränsad undersökning ha gjorts för viss kategori af tjänstemän, men det har äfven inträffat, att framställningar från tjänstemän om dylika undersökningar, såsom vid statens järnvägar af Kungl. Järnvägsstyrelsen, blifvit afslagna.

Omnämnda detaljprisundersökningar äro helt visst behöfliga och nyttiga, hvadan det är att hoppas, att de regelbundet komma att

fortfara, samt att de utvecklas dels till så stor *grundlighet* och fasthet som möjligt och dels till att minutvarupriserna upptagas på *större antal orter* än hvad hittills varit fallet. Något tillfredsställande material för belysning af problemet: *arbetarnas verkliga levnadsstandard*, lämna dock icke dessa prisuppgifter, utan för bedömandet af den frågan måste så kallad *hushållsstatistik* upprättas. Det är i hvad gäller denna viktiga sida af arbetsstatistiken, som ännu ingenting är åtgjort.

I 1902 års statsverksproposition framhölls bland de frågor, som borde ägnas undersökning och utredning, äfven den om *arbetarnas utgifter för sitt uppehälle*, och kommerskollegium framhöll äfven i sitt yttrande vikten af sådana undersökningar, samt betonade att sådana undersökningar borde göras genom utdrag ur arbetarnas egna anteckningar om sina utgifter. Den kommitté, som af kollegium år 1902 tillsattes för utarbetande af plan angående det arbetsstatistiska arbetets anordnande under år 1903, yttrade sig äfven angående nämnda undersökningar samt framhöll de svårigheter, som voro förenade med åstadkommande af det för arbetet i fråga erforderliga materialet.

»Det torde nämligen», framhöll kommittén, »vara mindre vanligt, att en arbetarfamilj förer hushållsbok, och äfven om anteckningar göras om inkomster och utgifter, lära dessa knappast föreligga i en sådan form och vara förda med sådan fullständighet, att en exakt förbrukningsstatistik därpå kan grundas. Enda utvägen synes därför vara, att ett antal husmödrar intresseras att föra noggranna anteckningar om familjens inkomster och utgifter under ett helt år samt förses med lämplig räkenskapsbok och meddelas muntliga förklaringar rörande sättet för anteckningarnas förande. Detta grannliga värf kan endast anförtros åt ombuden eller möjligen andra särskildt utsedda och instruerade personer, som äga nära kännedom om arbetarbefolkningen på platsen samt åtnjuta denna befolknings förtroende.

Kommitterade, som ansett en undersökning af dessa förhållanden *vara af stor betydelse, särskildt för nödig jämförelse med livsmedelsprisens växlingar*, hafva utarbetat förslag till hushållsbok, hvarvid till förebild valts de i Danmark för samma ändamål använda. Dock har det ej syntts nödigt att, såsom skett i vårt grannland, uppställa olika hushållsböcker för stads- och landarbetare, utan har man trots sig kunna använda samma hushållsbok för alla olika slags

arbetare. Hushållsboken torde därför bära göras jämförelsevis utförlig för att kunna motsvara förhållandena på alla olika orter. Kommitterade hafva äfven af principiella skäl ansett en mera detaljerad uppställning fördelaktig, emedan hvarje post lättare kan införas, om för densamma särskild plats är anvisad, under det att allmänt hållna grupprubriker synas mer ägnade att missförstås.

Då arbetet med dessa böckers noggranna förande för de allra flesta husmödrar torde falla sig rätt besvärligt, oaktadt det för dem borde vara af direkt intresse, synes det vara nödvändigt afse ett belopp af förslagsvis 10 kronor för enhvar, som aflämnar fullständigt förd hushållsbok.

Enär emellertid för en verkligt representativ undersökning af denna art i vårt vidsträckta och i många hänseenden olikartade land måste erfordras ett ganska betydande antal hushållsböcker, skulle omkostnaderna för primäruppgifternas insamlande sålunda blifva rätt afsevärda. En dylik förbrukningsstatistik kan därför ej med de medel och arbetskrafter, som nu finnas för arbetsstatistiken disponibla, tänkas återkomma annat än med längre mellanrum, utan torde lämpligen bära vid tillfälle tagas till föremål för en särskild undersökning, om *möjligt redan under nästkommande år*».

Längre fram i sitt yttrande betona nämnda kommitterade vidare, att de »af många skäl äro öfvertygade om önskvärdheten af att detta spörsmål (undersökning af arbetarnas utgifter för sitt uppehälle) snarast möjligt undersökes». Trots detta uttalande, till hvilket kommerskollegium anslutit sig och fastän hela sju år förflutit sedan dess, har någon undersökning af nämnda slag på grund af brist på medel och arbetskraft ännu ej kommit till stånd.

I utlandet har man sedan länge sysslat med hushållsstatistik. På uppdrag af *belgiska* statistiska centralbyrån anställdes redan på 1850-talet undersökningar bland belgiska arbetarefamiljer och år 1855 utkom en redogörelse härom. Denna undersökning blef sedan föremål för en grundlig bearbetning af chefen för Sachsens statistiska byrå, d:r Ernst Engel, hvilken på grund af dessa bearbetningar fastslagit vissa universella regler rörande konsumtionsutvecklingen i skilda inkomstställningar, af stort värde. Under de sistförflutna 30 åren ha i ett flertal länder företagits statistiska undersökningar angående arbetarehushållens budget, dels af enskilda personer och institutioner, såsom arbetsgifvare- och arbetareorganisationer m. fl. och dels samt framförallt af offentliga ämbetsverk. Så har *För-*

enta Staternas arbetsbyrå företagit budgetsundersökningar med resultat, som föreligga i publikationer af 1890, 1891 och 1903, den sista omfattande uppgifter från öfver 25,000 familjer. Statens statistiska byrå i *Danmark* företog år 1897 en dylik undersökning i 45 städer och 405 landskommuner, och i vissa tyska stater äro liknande undersökningar gjorda. Slutligen må nämnas, att *Stockholms stads statistiska kontor* upptagit och bearbetat en intressant statistik från ett antal hushåll i Stockholm, hvars resultat föreligger i en stor publikation »Statistisk undersökning rörande lefnadskostnaderna i Stockholm åren 1907—08». Den metod, som Stockholms statistiska kontor följde för upptagande af statistiken, och hvilken bestod uti utlämnande af hushållsböcker till ett antal familjer, hvari familjen under ett år införde sina inkomster och utgifter med specialiserad uppgift om ej blott utgifternas art utan därjämte alla de inköpta föremålens art, kvantitet, pris m. m., synes ha slagit väl ut. Af 270 böcker återkommo efter årets slut 184, hvaraf 177 voro förda i sådant skick, att de kunde godkännas. Angående resultatet i öfrigt hänvisar jag till den omnämnda publikationen.

Vägende uttalanden till förmån för att genom statens försorg bör upptagas och belysande bearbetas af såvidt möjligt omfattande och grundlig hushålls- och budgetsstatistik i hvad gäller arbetarnas och vederlikars lefnadsomkostnader kunna anföras från flera och olika håll inom samhället. Jag påminner i detta afseende bland annat om den framställning, som förra hösten därom gjordes till Kungl. Maj:t från *Sveriges industriförbund*, och hvilken framställning af Kungl. Maj:t remitterats till kommerskollegium. Syftet med hushållsbudgetsstatistiken är att utröna lefnadssättet samt konsumtionens kvantitet, kvalitet och ändamålsenlighet inom de samhällsklasser och å de olika orter, där statistiken upptages. Denna statistik gör det möjligt att bedöma reallönens storlek under skilda perioder och på skilda platser, hvilket är af ofantligt stort värde, ej minst på den grund att uppgörelserna om arbetslönerna numera synas tendera till att af vederbörande organiserade parter göras upp för alla orter inom riket genom förhandlingar, som föras af organisationernas hufvudstyrelser eller af ett fåtal delegerade. Genom att så noggrant som möjligt lära känna hur utgifterna för uppehållet fördelas vinnas dessutom många goda erfarenheter för menige man, hvilka helt visst verka i den riktningen, att lefnadssättet i allmän-

het blir mera ändamålsenligt, hushållen i allmänhet blifva bättre skötta, hvarigenom det allmänna välståndet höjes.

Att kommerskollegii uppmärksamhet varit riktad på frågans stora betydelse har jag förut påvisat, och orsaken till att ännu ingenting blifvit åtgjordt synes mig framgå af kommerskollegii skrifvelse af den 4 sistlidne november till Kungl. Maj:t, hvori det bland annat heter: »På grund af mängden afdelningen sålunda påhvilande utredningsarbeten har, såsom redan anförts i kollegii underdåniga utlåtande af 9 november 1909, planerandet af någon ny större arbetarestatistisk specialundersökning först under senare delen af innevarande år kunnat taga sin början. Bland flera ämnen, som därvid företrädesvis synts kollegium böra komma i betraktande, har kollegium äfven nu, liksom vid flera föregående tillfällen, haft sin uppmärksamhet fästad på önskvärdheten af att i görligaste mån utredningar komma till utförande beträffande dels arbetares af olika kategorier och inom olika delar af riket utgifter för sitt uppehälle (lefnadsomkostnadsundersökningar) och dels den omfattande kooperativa rörelsen af olika slag. Upptagandet af förstnämnda ämne såsom föremål för en arbetsstatistisk specialundersökning, hvilken tidigare vid ett par tillfällen varit allvarligt ifrågasatt, och för hvilket ändamål redan år 1903 inom kollegium utarbetats ett första förslag, synes det kollegium, med hänsyn till å ena sidan de för det statistiska arbetet afsedda anslagens begränsning och karaktär och å andra sidan de med en dylik undersökning, särskildt i vårt land, förenade afsevärda kostnader, arbeten och tidsutdrägt, allt fortfarande icke kunna komma till utförande, såvida icke ett särskildt större anslag för ifrågavarande ändamål ställes till förfogande. Emellertid har kollegium, på grund af ämnets stora vikt och på kollegii genom Sveriges industriförbunds nyligen till Eders Kungl. Maj:t gjorda framställning om en hela landet omfattande budgetsundersöknings snara anordnande ej mindre för olika inkomstklasser än för olika yrken o. s. v., hvilken framställning Eders Kungl. Maj:t den 27 nästlidne oktober remitterat till kollegium för yttrandes afgifvande, gått i författning om utarbetande af en förberedande plan för en ingående sådan undersökning samt verkställande af en närmare beräkning af de kostnader, som krävas för dess utförande. Först i början af nästkommande år torde kollegium dock vara färdigt att afgifva slutligt utlåtande i ämnet.»

Häraf framgår, att kommerskollegium anser frågan af största

vikt. Enligt hvad jag efter förfrågningar å kommerskollegium erfarit, läser den i ofvan anförda skrifvelse omförmälda planen snart vara färdig att föreläggas Kungl. Maj:t. För sju år sedan förelades, som ofvan påpekats, äfvenledes en plan från kollegium, och jag har ofvan visat, att förslag förelåg att redan år 1904 företaga den omnämnda hushållsbudgetundersökningen. Den har dock ej ännu kommit till stånd.

Såsom förhållandena utvecklas bör den viktiga undersökningen nu ej längre få uppskjutas utan omedelbart komma till stånd samt utföras i hela den omfattning, som är nödvändigt för erhållande af en så klar inblick som möjligt på det viktiga sociala område, det här gäller.»

Såsom af motionen framgår har Sveriges industriförbund redan ingått till Kungl. Maj:t med en framställning i det syfte motionen innebär. Denna framställning var af följande lydelse:

»Som väl bekant, hafva andra länder sedan flera år tillbaka låtit utarbета statistik öfver lefnadskostnaderna, dels för familjer med olika årsinkomst, dels för familjer med olika yrken, dels för familjer, som äro barnlösa, dels sådana, som bestå af man, hustru och resp. 1, 2, 3, 4 och 5 barn, dels ock för familjer, boende på olika orter i samma land, såsom i Förenta staterna särskildt för hvarje stat. Man har ock till jämförelse skaffat sig uppgifter från andra länder, hvarigenom man vunnit värderika upplysningar, särdeles viktiga för att säkert kunna bedöma nutidens brännande sociala frågor och på samma gång erhålla kännedom om det egna landets förmåga att bestå i den konkurrenskamp om leverans af arbetsprodukter till andra länder, hvarom industriländerna sinsemellan hårdnackadt täfla och måste af själfbevarelsedrift täfla, för att i största möjliga mån kunna utjämna värdet af varuutbytet.

I »The eighteenth Annual Report of the Commissioner of Labor», innehållande »Cost of Living and Retail Prices of Food», förekommer en sammanställning af en del af ifrågavarande arbetes statistiska data, hvilken som exempel här nedan anföres.

*Utskottets
yttrande.*

Sammanfattning af inkomst och utgift per individ i 11,156 genomsnittsfamiljer grupperade efter familjehufvudets födelseland.

Familjehufvudets födelseland	Summa familjer	Summa inkomst pr individ	Utgift pr individ för							Summa utgift pr individ
			Hyra	Bränsle	Lyse	Cläder	Diverse	Summa af föreg.	Föda	
		\$*	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Förenta Staterna	7.248	171.47	29.17	7.21	1.77	21.26	34.05	93.46	68.39	161.85
Österrike-Ungern	151	140.84	22.30	6.95	1.62	17.22	21.32	69.41	67.90	137.31
Canada	404	165.57	27.44	7.55	1.78	21.79	29.28	87.84	67.62	155.46
Danmark	43	158.14	25.55	7.44	1.81	18.55	28.86	82.21	67.08	149.29
England	366	176.35	31.22	7.60	1.96	22.63	30.98	94.39	71.76	166.15
Frankrike.....	34	154.12	27.03	6.69	1.59	19.98	29.89	85.18	60.99	146.17
Tyskland	1.031	152.33	26.36	7.07	1.67	18.32	27.99	81.41	65.45	146.86
Irland	1.016	149.97	28.32	6.77	1.70	17.23	25.66	79.68	66.49	146.17
Italien	129	138.69	24.64	6.36	1.69	15.63	23.53	71.85	60.46	132.31
Nederländerna	31	145.08	21.35	8.49	1.71	16.41	23.10	71.06	55.47	126.53
Norge	59	162.00	24.41	7.48	1.70	18.64	29.38	81.61	69.57	151.18
Ryssland	212	131.64	22.85	6.48	1.71	15.48	21.92	68.44	62.44	130.88
Skottland	93	178.73	28.63	7.50	1.86	21.72	34.32	94.03	70.79	164.82
Sverige	230	170.30	29.91	7.90	1.86	20.92	29.92	90.51	70.18	160.69
Schweiz	23	168.57	31.03	7.94	1.88	17.00	31.79	89.64	69.24	158.88
Wales	32	152.42	26.14	6.67	1.49	19.94	25.64	79.88	63.35	143.23
Andra utlänningar.....	54	168.09	29.99	7.79	1.85	19.80	30.49	89.92	69.23	159.15
Summa utlänningar i allt	3.908	155.28	27.27	7.11	1.74	18.75	27.34	82.21	66.70	148.91
Summa i allt (Förenta staterna och utlandet)	11.156	165.57	28.48	7.17	1.76	20.34	31.60	89.35	67.78	157.13

* Totalinkomsten i de olika staterna varierar högst väsentligt nämligen från doll. 265.61 i Colorado ned till doll. 103.82 i Tennessee.

En fullständig och mera specificerad statistik förekommer i »Stockholms stads statistik. Lefnadskostnaderna i Stockholm 1907—1908», i hvilken bland annat förekomma synnerligen noggranna specifika uppgifter på de olika födoämnen, som ingå i familjebudgeten, animala och vegetabilia. Detta är af synnerlig vikt för att därpå kunna bedöma, om använda födoämnen innehålla tillräcklig näring och äro hygieniskt och ekonomiskt riktigt valda.

Först sedan ett tillräckligt antal af arbetarbudgeter finnas tillgängliga, blir det möjligt att erhålla en tillförlitlig bild af det sociala läget bland de arbetande klasserna, och först med detta material erbjudes möjlighet att bedöma privathushållets ekonomi. Många af de frågor, som nu stå på dagordningen, komma därigenom att erhålla ett värdefullt statistiskt underlag, så t. ex. vår långsamma kapitalbildning och den påstådda obenägenheten för sparande.

Det synes Sveriges industriförbund, att ett verkligt behof både

till det allmännas och det enskildas nytta skulle fyllas genom en budgetundersökning, och anhåller Sveriges industriförbund att få framföra några önskemål beträffande en sådan undersöknings planläggning. En fullständig lefnadskostnadsundersökning bör omfatta två skilda delar: en föränderlig del, som omfattar priserna på de olika varor, vilka ingå i ett normalt hushåll, samt en konstant del, som omfattar kvantiteten af de olika varor, som familjen förbrukat, skatter, hyror m. m., med andra ord specifik budget. Den senare delen innebär en standard-undersökning, som blott efter vissa längre tidrymder behöfver förnyas, den förra däremot måste oftare förnyas. De statistiska data, som kungl. kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik sedan en följd af år insamlat om lifsmedelspriser och bostadshyror, äro visserligen i och för sig värdefulla men kunna dock icke komma till sin fulla rätt, så länge icke någon utredning verkställts angående budgeternas specificering. I detta sammanhang får Sveriges industriförbund också uttala som sin åsikt, att denna fortlöpande statistik skulle vinna i värde, om den kunde kompletteras med uppgift om de på olika orter utgående skattebeloppen för exempelvis en beskattningsbar inkomst af arbete utaf 1,000:—, 1,500:—, 2,000:— och 2,500 kronor.

För en något så när fullständig budgetsundersökning måste efter vår uppfattning följande tre synpunkter beaktas. För det första måste undersökningen sträcka sig öfver en tillräckligt stor lokal yta för att blifva af något värde. I ett land som Sverige, där lefnadsätt och priser till följd af landets stora utsträckning och växlingarna i klimatet äro mycket olika i skilda landsändar, är det icke tillräckligt att hafva en enda normalbudget upprättad, utan måste man säkerligen upprätta en för hvarje län; en arbetare af viss yrkesspecialitet och med viss inkomst lefver säkerligen icke på samma sätt i Skåne som i de nordligaste landskapen. För det andra måste särskilda undersökningar göras för olika inkomstklasser. Det torde nämligen vara otvifvelaktigt, att i en budgets stora hufvudgrupper ingå skilda delar i högst olika proportioner såväl på olika orter som vid olika inkomster, och en undersökning, som blott omfattar en enda sådan klass, tillåter omöjligen några som helst säkra slutsatser i fråga om de öfriga klasserna. Sannolikt betungas olika inkomstklasser relativt olika af skatter och lifsmedelstullar, och å andra sidan är, såsom den nyligen utgifna »Statistisk undersökning angående lefnadskostnaderna i Stockholm» visar, sparandet större i

vissa lägre inkomstklasser än i närmast högre. En tredje uppdelning slutligen kunde lämpligen ske efter husfaderns yrke. Genom att för alla de undersökta orterna t. ex. en viss specialitet grof-arbetare och en viss kvalificerad yrkesarbetare toges som utgångspunkt, kan nämligen den åsyftade undersökningen bättre motsvara ett af sina väsentliga syftemål, nämligen att möjliggöra en jämförelse af förhållandena i olika landsdelar, hvarvid gifvetvis borde tillses, att dessa arbetare äfven vore i ungefärligen samma inkomstklass. Vidare är en uppdelning efter yrken äfven önskvärd på den grund, att olika slag af kroppsarbete kräva en väsentligen olika sammansättning af budgeten, så att äfven om belägenheten och inkomstklassen äro desamma, en förskjutning i lönens köpkraft icke desto mindre kan uppkomma. Hvad i öfrigt angår undersökningens planläggning, t. ex. beträffande budgeternas uppställning, torde det ofvan nämnda arbetet i fråga om förhållandena i Stockholm vara ett mönster af fullständighet. Denna uppställning synes också så mycket mera lämplig, som den fullständigt lär täcka den äfvenledes nyligen utkomna ofvan berörda undersökningen för större städer i Tyskland, och torde det vara att förvänta, att samma planläggning äfven kommer att följas i framtida undersökningar.

Till slut får Sveriges industriförbund framhålla, att det skulle anse som lyckligt, om såsom ett komplement till denna undersökning en utredning kunde åstadkommas, hvilken anslöte sig till det stora engelska arbetet »Cost of Living», hvilket omfattar en jämförelse af lefnadskostnaderna i England, Frankrike, Tyskland och Belgien. Förutsättning härför vore gifvetvis, att denna specialutredning vore uppställd i öfverensstämmelse med ofvan nämnda internationella undersökning.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, anhåller Sveriges industriförbund att i underdånighet få hemställa

dels att en hela landet omfattande budgetsundersökning snarast möjligt måtte verkställas ej mindre för olika inkomstklasser än för olika yrken,

dels också att i anslutning till denna undersökning en specialutredning för vinnande af jämförelse med utländska förhållanden måtte utföras i öfverensstämmelse med ofvanberörda engelska.»

Denna skrifvelse, hvilken den 27 oktober 1910 remitterats till kungl. kommerskollegium för yttrande, har inom kollegium föranledt

en förberedande utredning, hvilken bedrifves af den arbetsstatistiska afdelningen och afser planläggning jämte kostnadsberäkningar för en dylik statistisk undersökning. För att få kännedom om de eventuella resultaten af denna preliminära utredning och när kollegii utlåtande vore att förvänta, har utskottet anhållit om upplysningar från ämbetsverket. Detta har lämnat följande meddelande uti en till utskottet ställd skrifvelse af den 24 april:

»Genom nådigt beslut den 7 innevarande april har kommerskollegium fått sig anbefalldt att inkomma med yttrande, innefattande af Riksdagens Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott begärda upplysningar *dels* angående de eventuella resultaten af en, på grund af nådig remiss den 27 oktober 1910, inom kollegii afdelning för arbetsstatistik pågående förberedande utredning rörande anordnandet af lefnadskostnadsundersökningar i Sverige och *dels* om tidpunkten, när kollegii eget utlåtande i ämnet kunde vara att förvänta. I anledning därpå får kollegiet härmed i underdånighet anföra följande.

Såsom redan omförmålts i kollegii underdåniga skrifvelse den 4 november 1910 angående användningen af det arbetsstatistiska anslaget för år 1911, beslöt kollegiet omedelbart efter mottagandet af ofvannämnda nådiga remiss, hvarigenom kollegiet anbefalldes att afgifva utlåtande i anledning af Sveriges industriförbunds underdåniga framställning om verkställande af en omfattande lefnadskostnadsundersökning, att å kollegiets afdelning för arbetsstatistik skulle utföras en förberedande utredning rörande planläggningen af och kostnaderna för en dylik undersökning.

Till följd af andra pågående arbeten har ifrågavarande utredning ännu icke hunnit fullbordas, men torde densamma, för så vidt inga oförutsedda hinder mellankomma, kunna afslutas före juni månads utgång. Tämlichen omedelbart därefter torde kollegiet kunna afgifva sitt utlåtande i ämnet till Eders Kungliga Majestät.

Hvad vidare beträffar de hittills ernådda resultaten af den å afdelningen för arbetsstatistik pågående förberedande utredningen, torde en mera detaljerad redogörelse för desamma knappast vara på sin plats, då de, som nämndt, ännu icke äro slutgiltiga. Under sådana förhållanden är kollegiet endast i tillfälle att mera i allmänhet angifva de spörsmål, utredningen afser att närmare klarlägga, äfvensom, ehuru med reservation, antyda en del resultat, som därpå synas komma att framgå.

Till en början har då upptagits till närmare ompröfning. *behöf-*

ligheten af en mera ingående lefnadskostnadsutrednings anordnande äfven i Sverige. Därvid har man kommit till det resultat, att en sådan utredning är ur flera synpunkter synnerligen önskvärd och af ett verkligt behof påkallad. Därefter har det gällt att afgöra, hvilken *omfattning* en undersökning af ifrågavarande slag lämpligen borde erhålla samt hvilken *metod* borde tillämpas vid primärmaterialets insamlande. För utredande af dessa spörsmål har ett ingående studium ägnats de liknande undersökningar, som tidigare blifvit utförda i utlandet, och de erfarenhetsrön, som därvid gjorts. Utredningen kommer att därom meddela en, om ock mera kortfattad, redogörelse. Bland dessa utländska utredningar har äfven uppmärksamrats den af Englands Board of Trade verkställda internationella lefnadskostnadsundersökningen, för hvilken skall redogöras uti en särskild *bilaga*. Som vidare den af Stockholms stads statistiska kontor utförda lefnadskostnadsundersökningen i Stockholm 1907—1908 ansetts böra tjäna till vägledning för den nu ifrågasatta, mera omfattande undersökningen för hela riket, skall för densamma redogöras uti en annan *bilaga*.

På skäl, som i utredningen skola närmare utvecklas, komma för en blifvande riksundersökning att förordas i hufvudsak samma planläggning och *metoder* för primäruppgifternas insamling och bearbetning, som kommit till användning vid den ofvannämnda stockholmsutredningen. Sålunda synes primärmaterialet böra utgöras af ett erforderligt antal, för särskildt utvalda familjer under ett helt år förda, detaljerade hushållsböcker. De på denna väg erhållna uppgifterna böra sedermera underkastas en synnerligen ingående bearbetning. Med afseende å undersökningens *omfattning* torde det möjligen komma att befinnas lämpligast att, såsom ock Industrieförbundet i sin framställning synes hafva afsett, till en början begränsa densamma till att endast omfatta *industriarbetare* inom olika yrken och inkomstklasser å olika orter i riket. I alla händelser torde såväl teoretiska som praktiska skäl afgjort tala för, att en sådan hela riket omfattande budgetsundersökning, därest den kommer till utförande, *icke* utsträcker till att omfatta äfven *landtarbetarne*. På skäl, som anföras uti 1910 års utredning om och förslag till landtarbetarestatistik, vill det nämligen synas, som om särskilda budgetsutredningar rörande landtarbetare hellre än att på en gång anordnas öfver hela riket böra företagas i samband med de på landtarbetarestatistikens program stående lokalundersökningarna, om

och när de komma till utförande i den omfattning, som i förslaget afsetts.

Men äfven en till industriarbetareklassen begränsad budgetsundersökning torde af olika skäl, som komma att i utredningen närmare utvecklas, böra ytterligare begränsas såväl lokalt som med hänsyn till yrkeskategorierna. I förstnämnda afseende torde sålunda komma att föreslås, att utredningen, därest den anordnas som en riksundersökning för en gång, begränsas till arbetarne i ett antal städer och större industrisamhällen på landsbygden, exempelvis inalles ett 60-tal orter i olika delar af riket. Med hänsyn åter till yrkeskategorierna torde i förslaget till planläggning af en sådan undersökning komma att förordas, att undersökningen inriktas på att hufvudsakligen nå ett fåtal sådana, nämligen *dels* arbetare utan särskild yrkesutbildning och *dels* yrkesarbetare inom några vissa å ett flertal orter företrädda yrkesgrenar, exempelvis järn- och metallarbetare samt typografer, ehuru visserligen äfven en mindre del andra yrkesarbetare böra medtagas, äfvensom att hufvudmassan af hushållsböcker böra placeras hos arbetare med fast anställning året om och endast ett mindretal hos s. k. säsongarbetare.

Vidkommande därefter frågan om det antal införskaffade budgeter, som kunna anses erforderliga för en mera uttömmande statistisk undersökning af här afhandlade slag, är det uppenbart, att densamma erbjuder mycket stora svårigheter att på förhand utreda. Äfven med ofvan angifna begränsning af undersökningen torde, därest denna skall omfatta riket i dess helhet, för densamma böra införskaffas minst 1,000 för bearbetning fullt användbara årsbudgeter, eller ungefär samma antal, som legat till grund för den senast utförda motsvarande undersökningen i Tyskland. För att med säkerhet kunna påräkna att erhålla ett så stort antal för bearbetning fullt användbara hushållsböcker lär det blifva erforderligt att förse minst 3,000 arbetarefamiljer med hushållsböcker samt söka intressera och instruera enhvar af dem för hushållsböckernas ordentliga förande under loppet af ett år. Procenten af dem, som under årets lopp tröttna eller af andra orsaker upphöra med den detaljerade bokföringen, liksom ock af dem, hvilka trots det de fortsätta, dock aflämna sin hushållsbok i ett sådant skick, att den ej lämpar sig för bearbetning, har nämligen öfverallt visat sig blifva synnerligen stor. Af orsaker, som i den arbetsstatistiska afdelningens utredning i frågan komma att närmare utvecklas, i samband med

framläggande af förslag till undersökningsorter, till hushållsböckernas fördelning, bokförarnas utväljande och instruerande o. s. v., lärer det jämväl vara att förutse, att procenten af dem, som afgå eller måste utranteras vid en dylik riksundersökning i Sverige, snarare blir större än mindre, än erfarenheten på andra håll gifvit vid handen.

Slutligen har ock vid den förberedande utredningen synnerlig uppmärksamhet ägnats åt att söka verkställa en beräkning af de *kostnader*, som en statistisk undersökning af förevarande slag måste betinga. Att dessa under alla förhållanden blifva högst afsevärda, ligger i öppen dag, och äfven af denna grund måste det vara angeläget att ej gifva undersökningen större dimensioner, än som oundgängligen äro af nöden för att ernå tillfredsställande resultat. Den drygaste delen af kostnaderna har måst beräknas för primäruppgifternas införskaffande. Först och främst lärer det vara ofrånkomligt, enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen, att en mindre kontant ersättning lämnas hvarje person, som ordentligt under ett helt år sökt fullgöra sitt åtagande att föra detaljerad hushållsbok och efter årets slut aflämnat sådan af en viss fullständighet, och detta vare sig boken visar sig vara fullt användbar för statistisk bearbetning eller af en eller annan anledning måste utranteras. Om ock ifrågavarande ersättning icke i gemen lärer behöfva fastställas till ett så högt belopp som vid den meranämnda stockholmsundersökningen, där den utgick med 25 kronor för hvarje godkänd hushållsbok — förutom några extra premier, den högsta om 100 kronor, för de bäst förda hushållsböckerna — utan till äfventyrs befinnas böra utgå med växlande belopp, exempelvis lägst 10 kronor och högst 25 kronor allt efter olika orter och de afgifna uppgifternas beskaffenhet, jämte ett fåtal premier om 25, 50 och 100 kronor, så måste beräkningen af ersättningen enbart för böckernas förande dock komma att uppgå till omkring 30,000 kronor (2,000 hushållsböcker och en ersättning af i medeltal 15 kronor per bok). Därtill kommer än vidare ett icke obetydligt belopp, som måste beräknas för ersättning till instruktörer, som, efter att hafva sört för hushållsböckernas lämpliga utplacering efter dem meddelad plan, lämna råd och anvisningar samt öfvervaka böckernas ordentliga förande och till sist insamla desamma. Äfven om för sådant ändamål i största möjliga utsträckning kunna anlitas kommerskollegii ombud i orterna för det arbetsstatistiska arbetet, folkskolelärare, fackför-

eningsförtroendemän, förmän och andra lämpliga personer, som kunna tänkas vara för uppgiften intresserade, och äfven om dylik ersättning i en del fall icke påfordras, måste dock en ersättning af t. ex. i medeltal 10 kronor per bok, för exempelvis 2,000 af 3,000 utlämnade, draga en kostnad af 20,000 kronor. Tages slutligen hänsyn till att uti en del fall särskilda kostnader för resor för anvisningars meddelande och dylikt torde blifva af nöden, synas beräkningarna af kostnaderna enbart för införskaffande af de såsom erforderliga förutsatta 1,000 hushållsböckerna komma att sluta på ett belopp, som snarare öfver- än understiger 50,000 kronor.

Hvad åter beträffar kostnaderna för det sålunda insamlade materialets bearbetning, synes den vid stockholmsundersökningen vunna erfarenheten kunna tjäna till ledning. Kostnaden för bearbetning af 150 hushållsböcker belöpte sig nämligen där till inemot 7,000 kronor. Under förutsättning, att, såsom lämpligt synes vara, i hufvudsak samma bearbetningsmetod, ehuru med vissa förenklingar, kommer till användning vid en blifvande riksundersökning, borde bearbetningen af det sjudubbelt större materialet för den senare — 1,000 hushållsböcker — möjligen låta sig göra för en kostnad af cirka 30,000 kronor.

Den slutliga kostnadsberäkningen för en riksundersökning af ofvan angifna omfattning torde sålunda näppeligen komma att understiga 80,000 kronor, däri dock icke inräknats af undersökningen föranledda tryckningskostnader och dylikt, hvilka förutsatts skola på sedvanligt sätt bestridas af vederbörande hufvudtitels anslag för skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

Det särskilda anslag, som för en dylik budgetsundersökning erfordras, måste emellertid blifva beroende af, huruvida utredningen kan anordnas såsom ett led i den ordinarie serien af större arbetsstatistiska specialundersökningar och sålunda en del af kostnaderna kunna bestridas af det årligen utgående anslaget för det arbetsstatistiska arbetet, eller om budgetsundersökningen anses böra omedelbart anordnas utan att däraf föranledes någon rubbning i det öfriga arbetsstatistiska arbetet. Äfven i sistnämnda fall skulle visserligen planläggningen och öfvervakandet af arbetet tillkomma afdelningens fast anställda personal, men den närmaste ledningen och utförandet af arbetet måste då anförtros åt en särskild person med erforderligt antal extra anställda biträden.

Till äfventyrs kunde det befinnas lämpligt att, väl icke för

kostnadernas nedbringande, men för deras fördelning på flera år, verkställa utredningen efter hand, det vill säga genom att inskränka densamma till exempelvis ett fåtal orter eller någon viktigare yrkesgrupp för hvarje år, en möjlighet, som kollegiet dock på utredningsarbetets nuvarande stadium endast anser sig böra omnämna, utan att våga bestämdt förorda.

Under den förberedande planläggningen har emellertid äfven tagits under allvarligt öfvervägande, huruvida icke densamma, därest den kommer till utförande, samtidigt borde utvidgas till att omfatta, förutom industriarbetare, äfven *tjänstemän* af lägre grader och med dem jämställda personer i *allmän tjänst*. Att vid fastställande af dylik personals aflöningsförmåner skälig hänsyn bör tagas till lefnadskostnadernas storlek å orten, har under de senare åren blifvit allt allmännare erkänt. Denna princip har man ock sökt tillämpa vid de senaste löne regleringarna för t. ex. statens kommunikationsverk där så kallade dyrortsgrupperingar, något olika för olika verk, blifvit genomförda. Därvid har visserligen bland annat den genom kollegiets afdelning för arbetsstatistik insamlade och utarbetade fortlöpande statistiken öfver hyres- och lifsmedelsprisen å vissa orter kunnat tjäna till ledning. För de senaste dyrortsgrupperingarna vid post- och telegrafverken har kollegium ock efter anhållan af vederbörande ämbetsverk genom sin afdelning för arbetsstatistik låtit verkställa en tillfällig utredning rörande de viktigaste slagen af lefnadskostnader (lifsmedel, hyror och skatter) å samtliga post- och telegrafstationer i riket, en utredning, som dock under gifna förhållanden icke kunnat blifva så uttömmande och exakt, som önskvärdt hade varit. Vid denna utrednings verkställande gjorde sig särskildt saknaden af en konsumtionsstatistik för olika orter i riket starkt gällande, i det att en sådan endast förelåg för Stockholm (den i det föregående omnämnda utredningen), hvilken uppenbarligen icke kan vara säkert utslagsgifvande för orter i andra delar af riket. Utan att en allmän, riket i dess helhet omfattande hushållsstatistisk undersökning kommer till stånd, hvarigenom särskilda hushållsbudgeter kunna erhållas ej mindre för olika klasser af inkomsttagare än äfven för skilda landsdelar, lärar ock en i alla hänseenden fullt rättvis och enhetlig reglering af lönerna ur dyrortsynpunkt svårligen låta sig genomföra. Och ehuru visserligen en sådan budgetsutredning som den af Industriförbundet påyrkade, afseende enbart industriarbetare, skulle blifva till stort gagn och

kunna erbjuda väsentlig ledning äfven för bedömande af de lägre tjänstemannaklassernas förhållanden, äro dock se senares villkor i så många afseenden olika industriarbetarnas, att en tjänstemannafamiljs hushållning antagligen i åtskilliga hänseenden företer väsentliga afvikelser från en industriarbetares. Samma behof, som föreligger för industrien att i detalj lära känna de villkor och förhållanden, hvarunder dess arbetare lefva, bör ock förefinnas för det allmänna med afseende å de i dess tjänst anställda arbetstagarne.

En dylik budgetsundersökning för lägre tjänstemän torde ock kunna utföras för en relativt mindre kostnad, enär det torde kunna förutsättas, att flertalet för en dylik statistik erforderliga budgeter skola kunna erhållas utan att kontant ersättning därför lämnas. Dels torde nämligen inom dessa befolkningsgrupper finnas åtskilliga familjer, som redan nu detaljeradt bokföra sina inkomster och utgifter och hvilka skola befinnas villiga ställa sina hushållsböcker till förfogande för bearbetning, och dels borde tillräckligt många familjer kunna påräknas vilja af intresse för saken utan särskild ersättning åtaga sig ett sådant arbete. Den hufvudsakliga kostnadsökningen för en dylik utvidgad budgetsundersökning skulle sålunda belöpa sig på bearbetningen af själfva materialet, hvilken kostnad, för så vidt exempelvis 600 å 700 budgeter kunde erhållas och visade sig för ändamålet tillfyllas, knappast borde öfverstiga 20,000 kronor.

Såsom i det föregående blifvit antydt, torde det dock vid ett närmare öfvervägande af detta viktiga spörsmål och alla de faktorer, till hvilka hänsyn därvid måste tagas, kunna komma att visa sig möjligt att, i stället för att anordna en sådan hela riket omfattande större specialutredning för en gång — för hvilken kostnaden, efter de hittills utförda beräkningarna att döma, och för så vidt den planlägges på det sätt och erhåller den omfattning, som i det föregående blifvit förutsatt, skulle belöpa sig till allra minst 100,000 kronor — detta utredningsarbete från början anordnas i mindre skala, men i stället får fortgå under en längre tid. En utvidgning och fördjupning af den nuvarande permanenta prisstatistiken — afseende enbart hyrespriser och minuthandelspriser å vissa orter i riket — har länge för kollegium framstått såsom ett önskningsmål, men dess realiserande har hittills ansetts böra stå tillbaka för andra kraf, som tid efter annan framträdt på en utvidgning af de arbetsstatistiska arbetena. En mindre

ökning af anslaget för dessa arbeten torde emellertid förr eller senare påfordras. Genom att göra denna ökning af årsanslaget något större — exempelvis 15,000 kronor — för möjliggörande af en utvidgad och fördjupad prisstatistik, af utredningar om bostads- och skatteförhållandena för smärre inkomsttagare samt slutligen af permanenta budgetsundersökningar, skulle det låta sig göra att årligen insamla och bearbeta åtminstone ett 100-tal budgeter. Genom en systematisk anordning af detta arbete, på sätt i det föregående blifvit antydt, och dess permanenta fortsättande torde däraf efter en följd af år kunna framgå ett resultat, som i betydelse icke skulle understiga dem, hvilka skulle ernåtts genom en enda, för en gång verkställd stor och kostsam riksundersökning. Åt denna viktiga fråga kommer emellertid, som nämndt, uti den blifvande fullständiga utredningen och kollegii slutliga utlåtande å remissen att ägnas den största uppmärksamhet.

Hvad slutligen beträffar den sista delen af Industriförbundets framställning, hvori hemställes, att i anslutning till den ifrågasatta budgetsundersökningen måtte anordnas en specialutredning för vinlande af jämförelse med utländska förhållanden, torde en sådan specialutredning, enligt hvad i kollegii slutliga utlåtande kommer att påvisas, böra blifva tämligen enkel och låta sig utföra för en jämförelsevis obetydlig kostnad, därest hufvudundersökningen, den svenska budgetsutredningen, kommer till stånd. Äfven med hänsyn till vikten af att kunna regelbundet och i detalj följa resultaten af de utredningar på förevarande område, som i allt större utsträckning företagas i utlandet, att tid efter annan åstadkomma liknande utredningar inom vårt eget land samt anställa ingående jämförelser mellan förhållandena i Sverige och motsvarande förhållanden i utlandet, synes det emellertid böra tagas under omsorgsfullt öfvervägande, huruvida icke den ofvan antydda anordningen att utvidga och fördjupa vår permanenta lefnadskostnadsstatistik samt förestalta om fortgående budgetsundersökningar, om ock i mindre skala, skulle vara att föredraga.»

Af denna redogörelse framgår, att Sveriges industriförbunds initiativ blifvit föremål för ingående uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts och kungl. kommerskollegii sida. Sedan ärendet nu äfven inom Riksdagen framförts såsom ett spörsmål af betydelse för arbetarklassen, torde det få anses sannolikt, att Kungl. Maj:t fullföljer den erforderliga utredningen i ämnet. Härtill synes också särskild

anledning föreligga, då kungl. kommerskollegium, såsom af motionen framgår, redan tidigare afsett att åstadkomma en utredning om de mindre bemedlade klassernas lefnadsvillkor.

Utskottet vill äfven framhålla, att förutom de speciella industri- och arbetarintressen, som anknyta sig till en dylik utredning, det för statsmakterna vore af mycket stor betydelse, om densamma verkställdes. Därigenom kunde grundläggande material erhållas till belysande af den nuvarande ekonomiska politikens verkningar direkt på det lefvande folket och vägledning erhållas till de åtgärder, som äro ägnade att förbättra dess lifsvillkor. För beskattningsväsendets rationella utdanning och sociallagstiftningens successiva påbyggande är det tillika ytterst värdefullt att äga tillförlitlig kännedom om rådande lefnadsförhållanden hos de befolkningslager, hvarom här är fråga. De officiella löneregleringarna, hvilka nu ofta grunda sig på synnerligen bristfälliga uppgifter om reallönens förändringar, skulle också genom periodiska utredningar af åsyftadt slag erhålla autentiska upplysningar för ett rättvist afvägande af framställda anspråk.

Ehuru utskottet sålunda anser sig kunna till fullo instämma i motionens syfte, finner det likväl icke skäl föreligga att tillstyrka motionen, enär, såsom af det anförda framgår, ärendet redan är föremål för utredning, och Kungl. Maj:t enligt förmodan kommer att vidtaga de åtgärder, hvartill densamma må föranleda. Utskottet får alltså hemställa,

att herr Perssons i Stockholm motion, nr 281,
icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 april 1911.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNÄ.